FACTORII IMPLICAȚI ÎN FORMAREA COMPORTAMENTULUI ADICTIV LA PREADOLESCENȚI

ABRAHAM Pavel,

doctor în drept, profesor universitar,
Universitatea din București
președinte al Alianței Internaționale Antidrog,
România
<https://orcid.org/0000-0002-4010-1899>

DIȚA Maria,

doctorand, lector universitar,
UPS "Ion Creangă" Chișinău
<https://orcid.org/0000-0002-8951-4133>

REZUMAT

Deoarece lumea internă a preadolescentului este încă nedezvoltată și insuficient îmbogățită cu experiența trăirii situațiilor critice ce stau în calea satisfacerii necesităților importante, nu se stimulează activismul lui, orientat la învingerea lor. De aceea în situații dificile preadolescentul include mecanismele de apărare. În cazul când mecanismele se dovedesc a fi neeficiente organismul instinctiv caută ieșire și deseori o găsește în mediul extern. Drept procedee externe de apărare de situația psihotraumatică pot fi substanțele psihoactive iar vulnerabilitatea preadolescenților la consumul de droguri este direct legată de faptul că drogurile au devenit accesibile, consumul fiind asociat deseori cu presiunea exercitată de grupul de prieteni.

Cuvinte-cheie: preadolescenți, comportament adictiv, droguri, sfera emoțională, spațiul social.

FACTORS INVOLVED IN THE FORMATION OF ADDICTIVE BEHAVIOR IN PRE-ADOLESCENTS

ABRAHAM Pavel,

PhD of law, university professor,
University of Bucharest,
President of the International Anti-Drug Alliance,
Romania
<https://orcid.org/0000-0002-4010-1899>

DIȚA Maria,

PhD student, university lecturer,
UPS "Ion Creanga" Chisinau
<https://orcid.org/0000-0002-8951-4133>

SUMMARY

Because the preadolescent's inner world is still undeveloped and insufficiently enriched by the experience of experiencing critical situations that stand in the way of meeting important needs, his activism, aimed at overcoming them, is not stimulated. Therefore, in difficult situations the preadolescent includes the defense mechanisms. When the mechanisms prove to be inefficient, the body instinctively looks for a way out and often finds it in the external environment. Psychoactive substances can be used as external procedures to defend against the psychotraumatic situation and the vulnerability of preadolescents to drug use is directly related to the fact that drugs have become accessible, the consumption being often associated with the pressure exerted by the group of friends.

Key words: preadolescents, addictive behavior, drugs, emotional sphere, social space

Asigurarea securității psihologice în rândul copiilor și adolescenților este o premisă a educației și dezvoltării armonioase a acestora. Specificul vârstei preadolescente presupune o serie de modificări fiziologice și psihologice, fapt ce îi face vulnerabili pe aceștia în fața diferitor provocări, cum ar fi consumul de droguri. Preadolescenții formează o populație vulnerabilă la

consumul de droguri, aceștia fiind mai receptivi la experiențe noi și extreme. Această vulnerabilitate a lor la consumul de droguri este direct legată de faptul că drogurile au devenit accesibile, consumul fiind asociat deseori cu presiunea exercitată de grupul de prieteni. Indiferent de natura lor, fie că sunt de origine vegetală, animală sau minerală, aceste substanțe care aparent aduc

fericire sau care „fabrică visuri”, fac anual mai multe victime decât armele de distrugere în masă [18].

Consumatorul de droguri este, în mod cert, o victimă. El întâmpină reale dificultăți în relația cu familia, cu societatea și își pune în pericol propria viață [18].

În literatura de specialitate există diferite puncte de vedere referitoare la factorii implicați în formarea comportamentului adictiv. Unii autori susțin concepția despre predispozițiile personale și chiar psihopatologice spre narcomanie. Alții consideră că comportamentul adictiv reprezintă un fenomen sumar negativ al activismului de grup a preadolescenților, care posedă diferite dereglări de personalitate [8,9,11].

Este de la sine clar că comportamentul antisocial al preadolescenților se determină nu atât de temperamentul, caracterul, intelectul lui, cât de spațiul social în care acesta se află. În opinia autorului Kon I.S. spațiul social reprezintă o totalitate de grupe mici reprezentate în conștiința subiectului, care au influență pozitivă ori negativă asupra motivației comportamentului [12].

Primele probe ale drogurilor ori folosirea mai mult sau mai puțin sistematică a lor, de regulă sunt legate de activismul grupei preadolescente neformale.

A.A. Lucico și V.S. Bitenski, în lucrările lor descriu compoziția și structura grupei de narcomani, normele și sancțiunile ei, dinamica de grup [8,11].

Autorii consideră că până la începerea folosirii drogurilor tinerii trec prin câteva etape. Prima dintre aceste etape este *expulzarea din grupele prosoziale de socializare*. Altă etapă este *participarea în grupele criminale ori delictive*. A treia etapă este *participarea în grupări, activitatea de bază a căreia este folosirea drogurilor*. Asume prin aceste etape decurge trecerea preadolescentului spre comportamentul adictiv prin diferite structuri sociale – calea de la sănătate prin nefavorabilitate socială spre boala socială [11,13].

Predispoziția psihologică a preadolescenților spre folosirea substanțelor narcotice. Esența dependenței psihologice de droguri constă în faptul că, aici scopul subiectului este dorința de a schimba starea psihică proprie (a ridica dispoziția, a înlătura încordarea etc.). În procesul socializării personalității preadolescentului deseori se observă „veriga slabă”. Asume aceste particularități de personalitate provoacă „fuga de realitate” în cazul ciocnirii cu greutățile vieții. Condițiile dificile, situațiile critice de unele singure nu reprezintă cauza narcomaniei. Numai coincizarea lor cu anumite particularități de personalitate ale preadolescenților contribuie la tendința de a fugi de realitate. Cu alte cuvinte apelarea la utilizarea substanțelor stupifiante poate urma în urma ieșirii neproductive dintr-o situație de comunicare dificilă ori în urma imposibilității de a și satisface necesitățile actuale. Asume acestea și reprezintă predispoziția spre formarea predisunerii către utilizarea substanțelor psihoactive [1,4,5].

Se cunoaște că activitatea omului este determinată de necesitățile lui. Nesatisfacerea necesităților provoacă încordarea emoțională, așa încât se realizează blocarea actului psihic. Asta poate avea semnificație dublă: ori stimulează dezvoltarea accelerată a însușirilor de personalitate și soluționarea contradicțiilor, adică

contribuie la trecere la un nivel mai înalt de autoreglare (se observă în cazul ieșirii productive din situație), ori încordarea emoțională este prea mare și ca rezultat se adună o energie psihică „nelegată”, ce aduce la explozie, la dezintegrarea tuturor funcțiilor. Pentru prevenirea acestei dezintegrări există apărarea psihologică. Dacă apărarea psihologică este fără succes, apare nevroza [2].

Pentru preadolescenți neadaptați social posibilitatea de a-și satisface necesitățile în personalizare este într-atât de încheiată, încât foarte des această situație este psihotraumatizantă. Cauzele acesteia o reprezintă particularitățile de personalitate ori stereotipurile de comportament însușite anterior care permit evitarea trăirilor emoționale negative în situațiile de insucces. Printre particularitățile de personalizate ale preadolescenților dezadaptați cel mai semnificativ factor poate fi numit nivelul scăzut a voluntarității.

Deoarece lumea internă a preadolescentului este încă nedevelopată și insuficient îmbogățită cu experiența trăirii situațiilor critice ce stau în calea satisfacerii necesităților importante, nu se stimulează activismul lui, orientat la învingerea lor. Deaceia în situații dificile preadolescentul include mecanismele de apărare. În cazul când mecanismele se dovedesc a fi neeficiente organismul instinctiv caută ieșire și deseori o găsește în mediul extern. Drept procedee externe de apărare de situația psihotraumatică pot fi substanțele psihoactive.

În opinia autoarei N. Iu. Maximova, predispozițiile psihologice spre narcomanie includ o îmbinare dintre dereglări în sfera motivațională, în structura autoaprecierii și în formarea insuficientă a sistemului apărării psihologice a personalității. Dintre dereglările în sfera motivațională autoarea numește:

- dominarea motivației de evitare
- așteptarea de la orice activitate proprie numai a neplăcerilor, insucceselor, emoțiilor negative;
- preadolescenții narcomani nu numai nu consideră că poartă responsabilitate pentru propriul comportament, dar și în general nu se simt pe sine ca subiectul al activității.

Ei văd viața ca o grămadă de evenimente întâmplătoare, care nu pot fi prezise, evitate și învinse.

În așa mod preadolescenții – narcomani nu văd căile de obținerea emoțiilor pozitive, prin intermediul activității productive. Deaceia dacă li se oferă șansa de a obține emoții pozitive pe cale artificială (chimică), ei fără a sta mult pe gânduri încep să folosească drogurile.

Printre contradicțiile din structura autoconștiinței, autoarea N. Iu. Maximova evidențiază: nivelul înalt de pretenții care se combină cu subapreciere, neîncredere în sine.

Evidențierea particularităților de personalitate care determină formarea predispoziției preadolescentului spre folosirea substanțelor stupefiante, permite realizarea profilaxiei timpurii a narcomaniei [16].

În ceea ce privește motivele care-l conduce pe preadolescenți spre folosirea drogurilor în literatură s-au utilizat mai multe metode de studiere, în special, metode subiective, cum ar fi: discuția, interviul, ancheta, însă motivele folosirii ori refuzului de droguri la preadolescenți pot să nu conștientizeze de către ei. În

afară de asta e posibilă deteriorarea lor în timpul verbalizării [11,14,17].

În lucrările autoarei M.V. Șvedova sunt făcute încercări de a realiza analiza psihosomatică comparativă a motivelor folosirii ori refuzului drogurilor de către preadolescenți și a diferitelor după orientare socială, forme ale comportamentului cu ajutorul metodei "identificațiilor multiple". Drept material stimul pentru subiecții cercetați a servit o listă de motive neranjate, obținute cu ajutorul metodicii proiective cu povestiri neterminate, care conțineau situații ce provocau folosirea substanțelor narcotice. În ceea ce privește interesul, curiozitatea spre droguri este caracteristic tuturor subiecților și celor din grupul experimental, și celor din grupul de control. Dar în cea ce privesc motivele folosirii posibile a substanțelor narcotice și refuzul de ele, autorul a evidențiat anumite deosebiri. Preadolescenții narcomani sunt predispuși mai mult spre presiunea din partea grupei privind folosirea drogurilor, ei au o atitudine mai formală față de alegerea motivului refuzului. Preadolescenții care nu folosesc droguri sunt mai puțin dependenți de semenii, la ei predomină motive programatice în situațiile încercării posibile ale drogurilor și actualizarea montajelor valorice de viață în luarea deciziei de a repeta drogurile [17].

De ce preadolescenții încearcă drogurile pentru prima dată?

- **din curiozitate**, pentru a ști ce este aceasta. Bineînțeles, că asta este o motivație destul de puternică pentru folosirea drogurilor. Tinerii aud despre efectele influenței drogurilor de la alți oameni și doresc și ei să trăiască asemenea senzații. De exemplu, se consideră că galocinogenele dau libertate fanteziei, marihuana micșorează controlul intern. Dacă tentația de a sesiza stări neobișnuite predomină conștientizarea consecințelor periculoase, preadolescentul poate să se decidă la experiment.

- **ca mijloc de protest și exprimare a insatisfacției de la normele și sistemul de valori tradițional**. În opinia autorului Pedersen (1990) în această grupă intră activiști diferiți și cei care protestează social, a cărui mod de viață este legat de folosirea narcoticelor.

- **dorința de distracție și de satisfacție sentimentală**. Tinerii caută senzații tari. Ei cresc în atmosfera culturii orientate la satisfacții și distracții, ceea ce stimulează necesitatea lor în petrecerea timpului de așa mod. În ceea ce privește satisfacția sentimentală, atunci un aspect al distracției ar putea fi satisfacția sexuală. Mulți tineri consideră că marihuana face sexul mai accesibil și plin de desfășurare.

- **tendența de a nu rămâne în urmă de prieteni ori alți reprezentanți ai grupei sociale**. Posibilitatea preadolescentului de a începe folosirea drogurilor, în mare măsură depinde de faptul, dacă prietenii lui le folosesc ori nu.

- **dorința de a se debarasa de încordarea de neliniștea internă**, de a fugi de probleme, ori din contra, a dezvolta capacitatea de a se opune lor. Unii cercetători sunt de părerea, că tinerii timizi sunt mai tare predispuși către folosirea drogurilor, decât cei puternici, încrezuți în sine. Drogurile reprezintă procedeul, care le permite acestora să se simtă printre alți oameni mai comod, liber.

Tinerii care folosesc drogurile vizând motivul expus mai sus, pot pe neobservate să-și formeze deprindere de a recurge la droguri ca la cel mai simplu și sigur mijloc. Asemenea preadolescenți sunt neîncrezuți în sine, pasivi, dependenți de alți. Pentru ei viața este un izvor de neliniști și tristeți. Ei încearcă după posibilități să evite careva acțiuni active, speră să găsească ajutor de la copii, ori caută ieșire în folosirea drogurilor.

- **obținerea unei autocunoașteri și cunoașteri a altor oameni mai profunde, unei relevanții religioase, ori obținerea unor atitudini creative de un nivel mai înalt**. E posibil că cunoașterea mai profundă ori o atitudine creativă mai mare într-o mare măsură sunt imaginative, dar omul poate într-adevăr să creadă, că drogul îl ajută la asta: o senzație mistică și înțelegerea profundă a eu-lui propriu a problemelor emoționale proprii ori o viziune nouă a vieții în aspectul relațiilor de dragoste.

- **unii tineri încep să se ocupe vânzare drogurilor mai înainte de a începe să le folosească**. La urma urmei de la vânzarea drogurilor se poate trece la folosirea lor. Motivul vânzării drogurilor este tendința de a câștiga bani, care la rândul lor pot fi folosite pentru procurarea lor pentru însuși vânzătorul [1,6,7].

Nevoia de a folosi droguri. Cauzele începerii de către tineri a folosirii drogurilor sunt foarte diferite.

În opinia autorului Kaplan (1991) tinerii, care tind pentru a-și soluționa problemele emoționale proprii, să folosească regulat droguri, care nu formează dependența fizică, devin psihologic dependenți de ele. Ei încep să vadă în droguri mijlocul, procedeul, care le dă senzația de siguranță și liniște, le ajută să scoată încordarea internă.

Dacă însă există această dependență psihologică și la ea se mai adaugă și cea fizică, puterea dependenței se dublează de către dorința de a înlătura durerea și suferința, care de fapt, reprezintă "însoțitorii" de bază ai sindromului abstenenței.

Nevoia de folosire a drogurilor deseori apare din cauza problemelor din familie. Preadolescenții, care folosesc droguri au niște relații mai puțin apropiate cu părinții lor. În aceste familii nivelul înțelegerii și susținerii reciproce este destul de scăzut. Un șir de cercetări au evidențiat legătura dintre diferiți factori familiali și folosirea drogurilor [19].

În ceea ce privește **relațiile interpersonale** din familie ele pot fi caracterizate cam în următorul mod. Preadolescentul este izolat de familie. Nu se stabilesc relații strânse cu părinții. Din partea lor tânărul nu primește susținerea necesară, dragostea suficientă. Nu se satisface în familie necesitatea în recunoaștere, încredere, dragoste. Părinții manifestă o lipsă de bunăvoință și ostilitate. Este posibilă, însă, și situația, când relațiile sunt prea apropiate ajungând până la amestecul în viața personală a preadolescentului.

Conflictele. Ele sunt dese. Soțul este iresponsabil. O familie nefericită. O mamă nefericită. Dizarmonie în familie. Copiii sunt prizonierii contradicțiilor din familie. Persistă stresuri puternice și traume psihologice.

Un alt factor de familie, care contribuie la folosirea drogurilor de către preadolescenți în opinia autorilor, este faptul că părinții fac din copil un *șap ispișitor* în toate conflictele și problemele.

Modelul de rol. Părinții nu corespund modelului de rol. Ei folosesc narcotice și servesc drept model de rol pentru folosirea lor.

Divorțurile, familiile incomplete, când lipsesc unul ori ambii părinți de acasă o perioadă îndelungată de timp.

Disciplina. Părinții nu sunt capabili să conducă cu situația din familie. Lipsește de o consecutivitate în cerințele, normele, regulile de disciplină. Disciplina este prea severă, ori invers, prea liberală. Se folosesc de către părinți pedepse excesiv de severe.

Fățarnicia. Standarde duble de comportament pentru tine, altul pentru copii.

“Cârje” psihologice. Părinții sunt neîncrezuți în lupta cu problemele vieții, de aceea folosesc drogurile în calitate de “cârje” psihologice. Copiii nu învață de la părinți cum să lupte cu dificultățile, dar iau exemplu de la cei care “se luptă” cu problemele cu ajutorul drogurilor și alcoolului.

Insuficiența comunicării. Aptitudini insuficiente de comunicare. Părinții nu-i înțeleg copii. Ei nu tind să comunice din frica de a nu auzi ceva nedorit pentru sine. Nimeni nu aud strigătele de ajutor. Rezultatele cercetării arată, că copii care pot vorbi deschis cu proprii părinți mai rar recurg la droguri decât cei care nu posedă această capacitate, ori nu au o așa posibilitate.

Religia. Cercetările au evidențiat dependența inversă dintre omul religios și folosirea de către ei a alcoolului ori marihuanei, în ce se manifestă influența conservatismului religios. Rezultatele cercetărilor demonstrează, că influența religiei și conservatismului religios asupra folosirii substanțelor narcotice se limitează numai de către sfera folosirii celor mai serioase droguri. Unii autori se mențin de ideea, că influența religiei este nesemnificativă în comparație cu alți factori.

Într-una din cercetări s-a studiat nivelul folosirii drogurilor și alcoolului preadolescenților din clasele a 7-a, a 8-a în dependență de activitatea extrașcolară, influența din partea semenilor și relațiilor cu părinții. Preadolescenții care nu foloseau droguri erau într-o

măsură mai mare ocupați de treburile din familia lor. De asemenea aici se arată și importanța influenței semenilor asupra folosirii alcoolului și drogurilor.

În familiile cu o organizare severă și o disciplină de fer, este mai mare posibilitatea, că copiii vor adera la narcotice, decât în familiile flexibile și cu o structură bazată pe compromis. Părinții preadolescenților narcomani mai des folosesc alcool ori alte substanțe psihotrope. Astfel de preadolescenți mai des provin din familii incomplete ori nu trăiesc cu părinți. Narcomanii cronici văd în relațiile din familie un sens și bucurie mai mică, ei sunt mai înstrăinați de alți membri ai familiei și se pronunță cu o căldură mai mică despre părinții lor. Părinții mai rar îi laudă, le dau sfaturi utile, și pe de altă parte mai rar îi limitează în comportament. Cercetările efectuate au arătat, că factorii, care contribuie la utilizarea marihuanei și a alcoolului de către preadolescenți, au putut fi conflictele dintre soți referitoare la educația copiilor, lipsa consecutivității și neajunsul dragostei materne în copilărie. Violența fizică și sexuală din partea părinților de asemenea pot duce la sentimentul inferiorității și folosirii drogurilor [3,7,17].

Un studiu efectuat în New York a evidențiat următoarele corelări. Despre preadolescenți care au început să folosească substanțe narcotice se poate spune următoarele: nu aveau relații strânse cu părinții. Părinții lor aveau un caracter de conducător și le cereau respectarea unei discipline de fer. Nu aveau relații apropiate cu cei mai buni prieteni. Manifestau indici depresivi. Ei mai deseori comiteau infracțiuni.

Studierea relațiilor interpersonale în familiile în care copiii foloseau droguri, în comparație cu familiile, unde această problemă nu există, a arătat că în familiile tinerilor narcomani copiii des erau “țapi ispășitori” în apariția problemelor din familie. Mai rar găseau soluții pentru probleme. Mai rar comunicau binevoitor. Le lipsea libertatea de exprimare, a opiniei proprii. Membrii familiei mai rar interacționau unii cu alții.

Referințe bibliografice:

1. ALBU, E. Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți. Prevenire și terapie. București: Aramis, Print S. R. L., 2002. 128 p. CZU 159.922.7; 316.62:3-053.6
2. COSNIER, J. Introducere în psihologia emoțiilor și a sentimentelor. Iași: Polirom, 2007. 200 p. ISBN: 978-973-46-0681-8
3. DENHAM, S. Handbook of Emotions. Third Edition.. New York: The Guilford Press. 1998. ISBN 978-1-5938-5-650-2.
4. DIȚA, M., Consumul de droguri în rândul adolescenților - o formă a devianței comportamentale. În Dimensiuni psihosociale și legale ale devianței comportamentale. Ch.: Tipografia UPS "Ion Creangă", 2014, p. 474-482. ISBN 978-9975-46-215-0.
5. DIȚA, M.; Cauzele instabilității emoționale la preadolescenții cu comportament deviant. În Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. Ch.: Tipografia UPS "Ion Creangă", 2016, p. 178 – 185. ISBN 978-9975-46-293-
6. MANEA, A. I. Comportamentul delicvent la adolescent și cauzele acestuia. În Revista de Dezvoltare Personală Unificatoare. București: Universității. 2012. ISSN: 2065-1635
7. RĂDULESCU, S. M., Devianța comportamentală și boala psihică: sociologie și psihiatrie, București: Ed. Academiei Republicii Socialiste Române, 1989. ISBN 973-27-0125-0.
8. Битенский и др. Наркомании у подростков. Киев, 1989.
9. Кондрашенко В.Т. Девиантное поведение у подростков. Минск, 1988.
10. Колосеев А.А. Об этиологических факторах наркомании // Вопросы наркологии. - 1989. - №1, с. 34-37.
11. Личко А.Е. Подростковая наркология. - М., 1991.

12. Кон И.С. Психология ранней юности .- М., 1990.
13. Беличева С.П. Этот опасный возраст .- М., 1982.
14. Криминология о неформальных молодежных объединениях / Под ред. И.И. Карпец. М., 1990.
15. Мирота Н.А. Клинико-психологические критерии ранней диагностики наркоманий в подростково-юношеском возрасте. Фрунзе, 1990.
16. Максимова Н.Ю. Психологическая предрасположенность несовершеннолетних к употреблению наркотических веществ // Психология, клиника и профилактика отклоняющегося поведения у детей и подростков, Чернигов, 1991.
17. Шведова М.В. Исследования мотивов приобщения подростков к наркотикам и отказа от них // Психология, клиника и профилактика отклоняющегося поведения у детей и подростков, Чернигов, 1991.
18. Revista de Neurologie și Psihiatrie a Copilului și Adolescentului din România – Martie 2014 – vol. 17 – nr. 1.
19. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bs.3830360302> (vizitat 22.09.2021).